

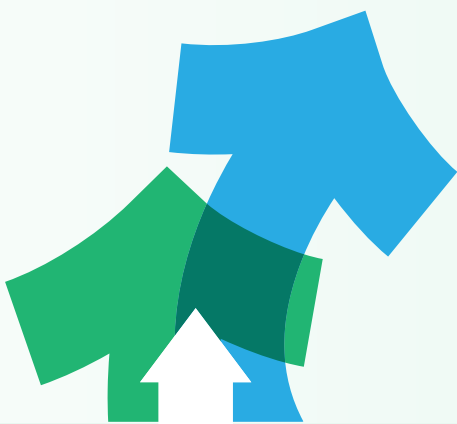

duurzaam erfgoed routekaart

Wat van waarde is willen we mooi houden. Tegelijkertijd vraagt de energietransitie om flexibiliteit en soms letterlijk ruimte voor ingrepen aan gebouwen. Dit hoeft elkaar niet te frustreren, maar kan elkaar juist versterken. Het gemeentelijk beleid speelt daarbij een belangrijke rol. Uw gemeente staat daarin niet alleen.

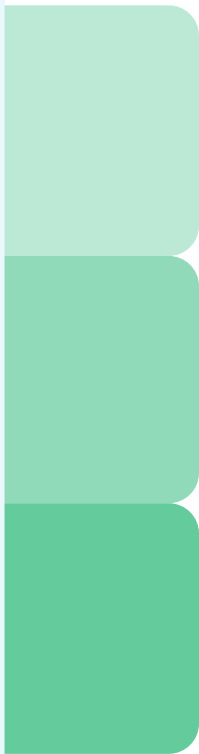
Meerdere gemeenten en provincies zijn al bezig om hun duurzaamheidsambities te vertalen in het omgevingsbeleid waarbij duurzaamheid, erfgoed en ruimtelijke kwaliteit als beleidsdoelen in samenhang benaderd worden. Want duurzaamheid mét kwaliteit is mogelijk als je uitnodigend beleid ontwikkelt, de initiatiefnemer centraal zet en maatwerkoplossingen kan bieden. Dit document laat met goede voorbeelden verdeeld over vier categorieën zien hoe je dat kunt aanpakken.

Communicatie

Voorlichting

Voorlichting geven aan en het informeren van burgers zijn veelgebruikte methoden om burgers op de hoogte te stellen van gemeentelijk beleid voor het verduurzamen van monumenten. Het is eenrichtingsverkeer. Een heldere en doordachte boodschap en passend gebruik van informatie-instrumenten zijn hierbij wezenlijk. Kennis over de doelgroep en het meten van de resultaten zijn noodzakelijk om deze strategie succesvol te maken.

Voorbeelden

Websites

Een goede gemeentelijke website geeft heldere antwoorden op concrete vragen van burgers. Denk na over wat de bezoeker zoekt in plaats van wat de afdeling erfgoed of duurzaamheid wil zenden. Zo verstrekt de gemeente Tilburg contactinformatie van een medewerker op haar [website](#) – veel bewoners zijn hier direct mee geholpen.

Als er veel vragen binnenkomen over erfgoed en verduurzaming is het aanmaken van een [aparte pagina](#) een simpele en goedkope manier om aan deze informatievraag te voldoen. Bestaat er al een aparte gemeentelijke website over erfgoed, dan kan [verduurzaming als thema](#) worden toegevoegd. De gemeente Amsterdam heeft op haar website een [kaart](#) waarop te zien is op welke daken zonnepanelen kunnen worden gelegd. In één oogopslag is zo te zien dat er veel meer mogelijk is dan vaak wordt gedacht, zelfs bij erfgoed.

Doorverwijzen

Het doorverwijzen naar externe websites is een eenvoudige vorm van voorlichting. De gemeente helpt de bewoner op weg door betrouwbare bronnen aan te reiken. Het werk van de erfgoedmedewerker wordt ondersteund doordat initiatiefnemers worden geholpen met goede informatie. Voorbeelden zijn doorverwijzingen naar [de website van de RCE](#), [de gemeentepagina's op monumenten.nl](#), [het Restauratiefonds](#), [Stichting ERM](#), [de Toolkit Duurzaam Erfgoed](#) en de gemeentelijke [Groene Menukaarten](#).

Lees verder >

Voorbeelden

Nieuwsbrief

Een digitale nieuwsbrief is geschikt om gepersonaliseerde informatie aan te bieden aan de monumenteigenaar. De gemeente Lochem bijvoorbeeld, stuurt vier keer per jaar een [nieuwsbrief](#) naar alle (potentiële) monumenteigenaren en andere geïnteresseerden, waarbij duurzaamheid altijd de revue passeert.

Brochure

Een brochure is geschikt om een specifieke doelgroep te informeren en tot actie aan te zetten. Brochures kunnen bijvoorbeeld monumenteigenaren uitleggen wat [passende verduurzamingsingrepen](#) zijn. Denk aan de omschrijving van dak-, raam-, gevel- en vloerisolatie en de bespreking van (on)mogelijkheden voor de opwekking van duurzame energie. Gemeente Utrechtse Heuvelrug ontwikkelde [zo'n brochure](#) en gebruikte die vervolgens als toetsingskader voor verduurzamingsingrepen van de welstands- en monumentencommissie: twee vliegen in één klap.

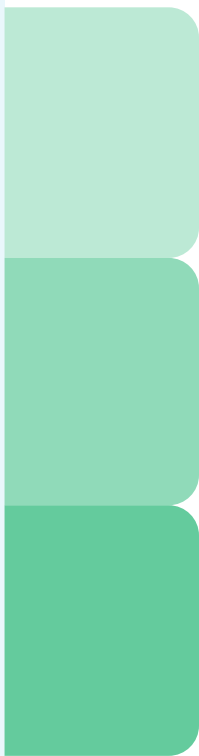
Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Laagdrempelige en goedkope manier om informatie te verstrekken.
- Voorkomen dat eigenaren door verkeerde informatie op het verkeerde been worden gezet, er gaat helaas veel onjuiste informatie rond over de verduurzaming van monumenten.
- Manier om nieuws en beleidswijzigingen over de verduurzaming van monumenten te delen.
- Door actief te communiceren over verduurzaming worden eigenaren geïnspireerd en gestimuleerd om te verduurzamen.

Aandachtspunten

- Ontwikkel een goede communicatiestrategie.
- Bedenk wat de bewoner wil weten, niet wat de gemeente wil zenden.
- Koppel een heldere boodschap aan een passend communicatie-instrument.

Links

Websites

[Aparte pagina over erfgoed en verduurzaming van de gemeente Delft Erfgoed Leiden](#)

[Website van de gemeente Tilburg met contactgegevens van de erfgoedambtenaar](#)

[Gemeente Amsterdam: erfgoed en zonnepanelen, dakeninventarisatie](#)

Doorverwijzen externen

[Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#)

[Gemeentelijke pagina's op monumenten.nl](#)

[Het Restauratiefonds](#)

[Stichting ERM](#)

[De Toolkit Duurzaam Erfgoed](#)

[Gemeentelijke Groene Menukaarten](#)

Brochures

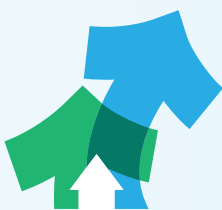
[Gemeente Leiden](#)

[Gemeente Utrechtse Heuvelrug](#)

Voorbeeldstellend

Bij voorlichting en communicatie wordt meestal een beroep gedaan op het gezonde verstand van mensen, maar veel menselijk gedrag berust op onbewuste motieven. Zo heeft de sociale omgeving grote invloed op mensen: wat doen burens, vrienden en familie? Wat doet de gemeente? Dit heet de 'beschrijvende norm': het gedrag van een bewoner in vergelijking met dat van anderen. Sommige gemeenten maken hiervan gebruik door met zogeheten 'vergelijkende communicatie' verduurzaming van monumenten te stimuleren.

Voorbeelden

Vergelijkende communicatie-instrumenten zijn niet bedoeld om bewoners over te halen met goede argumenten of inhoudelijke informatie. Deze instrumenten stimuleren gedragsverandering door middel van vergelijking met anderen – bijvoorbeeld via teksten als: ‘Al 500 monumenteneigenaren in deze gemeente hebben de spouwmuren van hun woning geïsoleerd.’

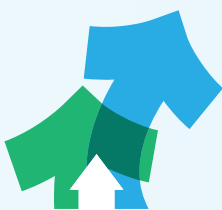
Duurzame Huizen Route

Gemeente Utrechtse Heuvelrug organiseert jaarlijks de [Duurzame Huizen Route](#), een openhuizenroute langs verduurzaamde woningen. De route doet onder meer monumenten aan die met behoud van monumentale waarde zijn verduurzaamd. De gemeente organiseert de route om bewoners met goede voorbeelden te inspireren. Bijkomend voordeel is dat de bezoeker het eigen gedrag onbewust vergelijkt met de zorgvuldige verduurzaming van de eigenaren van de open huizen.

Zonnepanelen op GIS-kaart

Amsterdam [inventariseerde in 2017](#) op welke panden (woningen en niet-woningen) zonnepanelen staan. De online publicatie van deze kaart is een mooi voorbeeld van de beschrijvende norm en kan andere bewoners aanzetten om zonnepanelen te plaatsen. Daarmee is het nog geen effectief beleidsinstrument om de zorgvuldige verduurzaming van te monumenten stimuleren, maar een gerichte toepassing van de beschrijvende norm op een kaart kan er wél voor zorgen dat de verduurzaming van monumenten gestimuleerd wordt.

Lees verder >

Voorbeelden

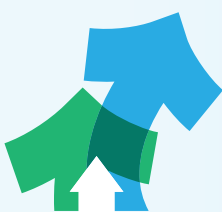
Duurzaam provinciehuis

Sommige overheden verduurzamen het eigen monumentale vastgoed, vaak als resultaat van de beleidsvisie op verduurzaming. Zo [verduurzaamt de provincie Zeeland haar provinciehuis](#), een monumentale voormalige abdij, omdat de provincie vindt dat zij een voorbeeldfunctie heeft. Verduurzaming van het eigen vastgoed draagt bij aan de verwezenlijking van beleidsdoelen en onderstreept de maatschappelijke verantwoordelijkheid van een overheid. Het vervullen van de voorbeeldfunctie kan ook een effectief communicatiemiddel zijn als het strategisch wordt ingezet als beschrijvende norm – voorbeeld doet volgen.

Collectieve acties

Collectieve acties van gemeenten kunnen strategisch worden ingezet om gedragsverandering te stimuleren door vergelijking van het gedrag van inwoners. De [collectieve inkoopactie van de gemeente Arnhem](#) (zie [faciliterende instrumenten](#)) is hier een voorbeeld van, net als de collectieve zonnevelden en -daken in [de gemeente Harlingen](#) en [de gemeente Middelburg](#) (zie [faciliterende instrumenten](#)). Collectieve acties leiden tot groepsdruk, wat nog kan worden versterkt door slimme communicatie in te zetten.

Uit een nieuwsbericht van de gemeente Arnhem: 'Al meer dan 1100 mensen in Arnhem deden mee met de collectieve inkoopactie voor de aanschaf van isolatiemaatregelen en zonnepanelen. De actie is verlengd tot 15 maart.'

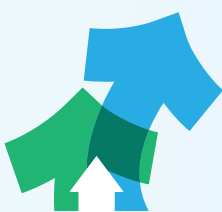
Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Dit communicatie-instrument is vaak goed te combineren met andere beleidsinstrumenten.
- Het is effectief en relatief goedkoop te realiseren.
- Het draagt bij aan het draagvlak voor het verduurzamen van cultuurhistorisch waardevolle bebouwing.

Aandachtspunten

- Het is met name geschikt als ondersteunend instrument van gemeentelijk beleid.
- Blijf eerlijk en realistisch in de communicatie. Voor sommige monumenten zal verduurzaming moeilijker zijn dan voor andere, het is altijd maatwerk.

Links

Collectieve acties

[Corporatie Zonkracht Middelburg](#)

[Zonnepark Harlingen](#)

[Collectieve inkoop Arnhem](#)

Zonnepanelen

[Inventarisatie zonnepanelen Amsterdam](#)

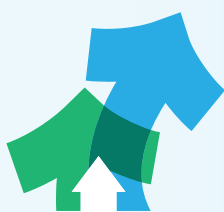
Duurzame Huizen Route

[Provincie Zeeland](#)

[Gemeente Utrecht](#)

Verduurzaming eigen vastgoed

[Provinciehuis Zeeland](#)

Locatiebezoek

Veel gemeenten ondersteunen inwoners die hun gebouwd erfgoed willen verduurzamen door ambtelijke voorlichting op locatie aan te bieden. Deze begeleiding bij een restauratie-, herbestemmings-, verbouwings- of verduurzamingsaanvraag is een voorbeeld van een maatwerkaanpak. Vaak ontstaan de beste oplossingen tijdens een-op-eengesprekken met de aanvrager. Persoonlijk contact draagt ook bij aan het monitoren van het verduurzamen van monumenten gedurende het ontwikkelproces en na afloop.

Voorbeeld

Gemeente Delft

De gemeente Delft geeft voorlichting op locatie aan monumenteneigenaren. Daarmee speelt de gemeente in op de grote vraag naar informatie over energiebesparende maatregelen en de vele misverstanden die ontstaan door de veelheid aan nieuwe producten. Bij monumenten werkt het vaak net anders en eigenaren zijn hier geregeld niet van op de hoogte. Met haar voorlichting levert de gemeente op monumenten toegespitste informatie. Tevens hoopt de gemeente mensen die monumenten en welstand als drempel zien juist te stimuleren door de helpende hand te bieden bij het verkennen van de mogelijkheden tot aanpassingen.

Benaderbaar

Vragen over verduurzaming van monumenten komen via verschillende kanalen binnen, zoals het [Energieloket](#) of de [klantcontactservice](#). Deze vragen worden doorgezet naar de juiste persoon bij de erfgoedafdeling. Ook kunnen initiatiefnemers het e-mailadres monumenten@delft.nl vinden op de gemeentelijke website. Dit maakt de erfgoedafdeling benaderbaar.

Lees verder >

Voorbeeld

Locatiebezoek

Delft bekijkt verduurzamingsplannen bij monumenten zoveel mogelijk ter plekke. Een medewerker met kennis van bouwtoezicht, erfgoed en verduurzaming doet het locatiebezoek. Zo wil de gemeente voorkomen dat mensen een energierapport laten opmaken door een bedrijf dat niet in monumenten is gespecialiseerd. Met de locatiebezoeken biedt de gemeente begeleiding aan en denkt zij aan de voorkant mee met monumenteneigenaren. Daarnaast is het een kans het monument goed te leren kennen en om betrokken te raken bij het proces.

‘Een gemeente kan eigenlijk pas goed adviseren als ze het monument zelf kent’

Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Tijdwinst: omdat de gemeente aan de voorkant betrokken is en voorlichting biedt, wordt op voorhand duidelijk wat wel en niet mogelijk is en kan gericht te werk worden gegaan.
- Beeldvorming: persoonlijk contact en betrokkenheid.
- Handhaving: door het nauwe contact en de locatiebezoeken wordt handhaving makkelijker en tevens minder noodzakelijk.

Aandachtspunten

- Tijdsbesteding: locatiebezoeken zijn tijdsintensief.
- Benaderbaarheid gemeente: zorg dat de gemeente goed bereikbaar is. Delft heeft bijvoorbeeld een [monumenten-emailadres](#).
- Bekendheid locatiebezoeken: dat de gemeente locatiebezoeken faciliteert is niet publiekelijk bekendgemaakt. De gemeente organiseert weliswaar met regelmaat een informatiebijeenkomst voor monumenteneigenaren waar het locatiebezoek aan bod komt, maar over het algemeen dienen eigenaren hier zelf naar te vragen.

Links

[Energieloket Delft](#)

[Klantcontactservice gemeente Delft](#)

Contact

E. monumenten@delft.nl

Stappenplan

Stap 1

Ontwikkel deskundigheid bij medewerkers over restauratie en verduurzaming van monumenten.

Stap 2

Maak afspraken over de inzet en de omvang van een (gratis) advies over verduurzaming van monumenten.

Stap 3

Stem de afspraken af met de gemeentelijke organisatie, de klantenbalie en eventueel het energieloket.

Stap 4

Maak afspraken over de vindbaarheid, registratie en documentatie van gegeven adviezen.

Informatie-uitwisseling

Overheden hebben een informatieplicht naar burgers, en burgers hebben ook récht op communicatie, op wederzijdse uitwisseling van informatie met de overheid. Omdat communicatie tot gemeenschappelijke betekenisgeving leidt, komt het effectief inzetten van communicatie-instrumenten zowel de burger als de gemeente ten goede. Centraal bij het inzetten van communicatie-instrumenten staan de behoefte van de burger, verbinding en relevantie.

Om verduurzaming van monumenten te stimuleren is een evenwichtige mix aan informatie- en communicatie-instrumenten belangrijk.

Voorbeelden

Loketten

Een loket is meestal bedoeld om uitwisseling te stimuleren en voor laagdrempelige dienstverlening – en dat is bij energie- of erfgoedloketten niet anders. In Arnhem kunnen bewoners terecht bij het regionale [Energie-loket Midden Gelderland](#); ook monumenteigenaren kunnen naar dit loket bellen. Dit loket heeft geen monumentenspecialisten in dienst maar verwijst door naar de juiste persoon of afdeling binnen de gemeente.

Bijeenkomsten voor monumenteigenaren

Een boodschap die tijdens een bijeenkomst wordt overgedragen blijft vaak beter hangen dan bijvoorbeeld schriftelijke informatie. Deelnemers kunnen ervaringen uitwisselen en aanwezigen krijgen het gevoel deel uit te maken van een beweging. Voorbeelden zijn een duurzaamheidsmarkt (gemeente Hoorn), duurzaamheids cursussen (gemeente Rheden) en een Erfgoeddag met sessies over verduurzaming (gemeente Oost-Achterhoek).

Lees verder >

Voorbeelden

Sociale media

Veel gemeenten hebben sociale media toegevoegd aan hun communicatiekanalen. Voorwaarde voor een goede socialemediastrategie is de juiste afstemming van de content aan de behoeftes van de doelgroep. Verbinding en relevantie staan voorop, en het inzetten van een breed scala aan platforms is nodig om zoveel mogelijk inwoners te bereiken.

Een actueel onderwerp als verduurzaming van monumenten leent zich uitstekend voor het communiceren van passende en verbindende content via sociale media. Erfgoed Leiden deelt ook berichten, nieuws en verhalen met zijn achterban via [Facebook](#) en [Twitter](#), onder andere over verduurzaming.

Bijscholing voor medewerkers

Sommige gemeenten scholen hun medewerkers bij op het gebied van duurzaamheid en erfgoed, bijvoorbeeld met de cursus [Drieluik duurzaamheid en monumenten](#), van de ErfgoedAcademie. Gemeenten organiseren zelf ook trainingen. Zo hield de gemeente Utrechtse Heuvelrug een training voor energieambassadeurs, duurzaamheidsambtenaren en monumenteneigenaren om hen bij te spijkeren over de verduurzaming van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen. In Arnhem organiseert het energieloket regelmatig trainingslabs voor zijn energiecoaches, soms ook met aandacht voor verduurzaming van monumenten.

Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- De juiste inzet van communicatie-instrumenten versterkt de band met bewoners.
- Door de uitwisseling van ervaringen en kennis, ook door burgers onderling, neemt de betrokkenheid bij een onderwerp toe.

Aandachtspunten

- Stel de behoeftes van de burger centraal in plaats van de eigen gemeentelijke agenda. Bij het gebruik van sociale media zijn relevantie en verbinding – in tegenstelling tot zenden – sleutelbegrippen.
- Bij de inzet van sociale media vergroot het gebruik van meerdere platforms het bereik aanzienlijk.

Links

[Energieloket Midden Gelderland](#)

[Drieluik Duurzaamheid en Monumenten ErfgoedAcademie](#)

[Facebookpagina Erfgoed Leiden](#)

[Twitteraccount Erfgoed Leiden](#)

Algemene uitleg

Digitale vergunningenchecker

Enkele gemeenten hebben een digitale vergunningenchecker ontwikkeld waarin burgers kunnen zien welke regels van toepassing zijn op hun aanvraag en welke afdelingen hierbij betrokken zijn. Als de wijziging vergunningplichtig is geeft de vergunningenchecker aan welke gegevens en documenten moeten worden aangeleverd. De digitale vergunningenchecker is een online stappenplan waar een woningeigenaar zelfstandig mee aan de slag kan. De checker filtert en vat het beleid, de welstandsnota en de kaart samen op basis van de kenmerken van de aanvraag. Op deze manier wordt enkel relevante informatie zichtbaar. De informatie uit de vergunningenchecker vormt het juridisch kader.

Voorbeeld

Gemeente Leiden

De gemeente Leiden heeft een [digitale vergunningenchecker voor zonnepanelen](#) ontwikkeld, een laagdrempelige en gebruiksvriendelijke manier om snel en gericht mensen de weg door de regels te wijzen. De vergunningenchecker is te gebruiken voor reguliere aanvragen én aanvragen die betrekking hebben op een monument. In de vergunningenchecker is de (omvangrijke) welstandsnota samengevat, zodat in een paar stappen de juiste informatie wordt geboden. De vergunningenchecker draagt bij aan de vindbaarheid en toegankelijkheid van het welstandsbeleid. Dit is belangrijk omdat het onder andere tijd en zoekwerk voor de gemeente beperkt. De vergunningenchecker is ook aangepast aan de informatie uit de kaart.

Onduidelijkheid

De aanleiding voor het ontwikkelen van de digitale vergunningenchecker was het grote aantal vragen over het plaatsen van zonnepanelen. Woningeigenaren wisten vaak niet waaraan ze moesten voldoen en waar ze daarover informatie konden vinden. Via de checker kunnen eigenaren van zowel monumenten als van onbeschermd gebouwen direct zien welk beleid van toepassing is, of een vergunning nodig is en welke gemeenteafdeling over de aanvraag gaat.

Lees verder >

Voorbeeld

Initiatiefnemers komen via een keuzemenu uit bij informatie die is toegespitst op hun situatie (wel of geen monument, daktype, beschermd gezicht, enzovoorts). De initiatiefnemer vindt hierdoor snel informatie over de toetsingscriteria en over welke informatie hij of zij moet aanleveren als er een vergunning nodig is.

Proces

De grote hoeveelheid informatie uit de welstandsnota en de kaart is uitgesplitst en samengevat. Deze informatie is vervolgens omgezet en gekoppeld aan stappen die de aanvrager helpen alle informatie te filteren. Zo moet worden aangegeven dat het een monument betreft, waardoor alle informatie over beleid dat niet van toepassing is op monumenten wordt weggelaten. Zo krijgt de monumenteneigenaar precies de informatie die nodig is voor het opstellen van de aanvraag.

Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Duidelijkheid: het instrument biedt een duidelijk overzicht van het vigerende beleid, de te nemen stappen en de betrokken afdelingen.
- Tijdwinst: de vergunningenchecker vraagt geen mankracht van de gemeente en bespaart de gemeente én de aanvrager uitzoekwerk.

Aandachtspunten

- De ontwikkelde vergunningenchecker bleek door de grootte van het programma niet aan te sluiten op de website, daarom is gekozen voor een pdf-bestand.
- Actualisatie naar aanleiding van wetswijzigingen of beleidsmatige wijzigingen is een voortdurend punt van aandacht.

Links

[Zonnepanelenchecker](#)

[Vergunningencheck in het Omgevingsloket](#)

Contact

E: info@erfgoedleiden.nl

T: 071-516 5355

Stappenplan

Stap 1

Er komen bij de gemeente veel vragen binnen over zonnepanelen.

Stap 2

Ga nadenken over het vertalen van beleid.

Stap 3

Spit de welstandsnota en regels uit.

Stap 4

Zet de regels om naar stappen.

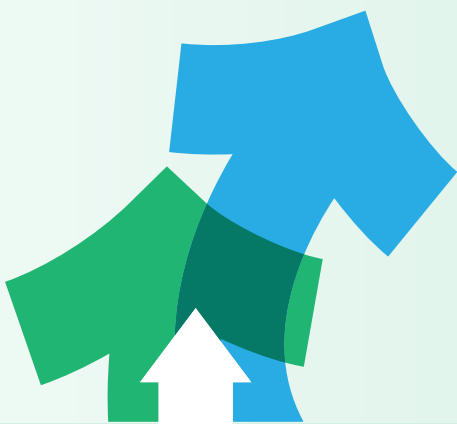
Stap 5

Zet de stappen om naar een werkbaar pdf-bestand, een plugin of een app.

Beleidsinstrument

Faciliterend

Beleid voor collectieve energie

Zonnepanelen op daken van monumenten of binnen het beschermd stads- of dorpsgezicht kunnen ontsierend zijn, niet alleen voor het monument zelf maar ook voor de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving. Overheden leggen daarom vaak restricties op aan zonnepanelen die vanuit de openbare ruimte zichtbaar zijn. Gemeenten kunnen monumenteigenaren die geen geschikt dak voor zonnepanelen hebben alsnog stimuleren om hernieuwbare energie op te wekken door te organiseren dat zij kunnen deelnemen aan een coöperatie die in de buurt collectief zonne-energie opwekt.

‘De gemeente werkt mee aan het realiseren van een zonnepark en komt zo bewoners uit de historische binnenstad tegemoet die zonnepanelen willen plaatsen’

Voorbeeld

Gemeente Middelburg

De gemeente Middelburg nam de regie bij het opzetten van een coöperatie voor collectieve opwekking van zonne-energie. De gemeente organiseerde informatieavonden, stelde het dak van de gemeentewerf beschikbaar voor zonnepanelen en schakelde de energicoöperatie Zeeuwind in om een 'postcoderoos' op te zetten. Via de PostcodeRoos-regeling ontvangen de leden van een coöperatie vijftien jaar lang belastingvrijstelling op de energie die de coöperatie opwekt. De gemeente beoogt hiermee een laagdrempelig alternatief te bieden aan monumenteneigenaren en bewoners van het beschermd stads- of dorpsgezicht.

Een alternatief bieden

De gemeente kreeg veel aanvragen voor vergunningen voor het plaatsen van zonnepanelen in het beschermd stadsgezicht en op monumenten. Veel van deze aanvragen moest de gemeente afwijzen. Het gevaar was nu dat monumenteneigenaren zouden stoppen met zoeken naar mogelijkheden voor duurzame energie op hun monumenten. De gemeente besloot daarom afgewezen eigenaren te informeren over de alternatieven voor opwekking van energie los van het eigen dak.

Lees verder >

Voorbeeld

Energiecoöperatie Zeeuwind

Na onderzoek bleek dat het collectief opwekken van zonne-energie op een locatie buiten het beschermd stadsgezicht mogelijk was en dat de PostcodeRoos-regeling toepasbaar was. De gemeente nam daarop samen met de energiecoöperatie Zeeuwind het initiatief tot het opzetten van een postcoderoos voor Middelburg. Zeeuwind trof de voorbereidingen voor het oprichten van de [Coöperatie Zonkracht Middelburg](#). Een coöperatie lag voor de hand omdat er een gebundelde vraag lag, die voor een belangrijk deel aan monumenten was gekoppeld. Zo is bottom up een organisatie ontstaan waaraan iedereen kan meedoen, eigenaar van een monument of niet. De ervaren energiecoöperatie Zeeuwind geeft Zonkracht Middelburg adviezen en hielp met de inrichting van de coöperatie. Tevens nam Zeeuwind de voorfinanciering op zich. Zonkracht Middelburg heeft 900 panelen, waarvan er 200 op het dak van de gemeentewerf Middelburg en 700 in een nabijgelegen zonnepark. Ongeveer 80 procent van de leden bezit een historisch pand in de binnenstad van Middelburg.

Harlingen

Ook de gemeente Harlingen was een aanjager van de ontwikkeling van een [zonne-energiecoöperatie](#) voor bewoners van het historische centrum. Zij pakte het [anders](#) aan dan de gemeente Middelburg.

Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Monumenteneigenaren die willen investeren in zonne-energie krijgen de kans dat te doen.
- Daken van monumenten en beeldbepalende daken binnen het beschermd gezicht blijven vrij van zonnepanelen.
- Positieve flow: inwoners die meedoen maken elkaar enthousiast. (zie [communicatie, gedragsverandering](#))
- Financieel aantrekkelijk voor inwoners.
- Er bestaat veel draagvlak voor zonnepanelen op grote daken.

Aandachtspunten

- Het regelwerk kost veel tijd.
- Betrek een professionele partij die voorfinanciering, netwerkkosten en verzekeringen op zich kan nemen.
- Ontwikkel een communicatiestrategie om monumenteneigenaren zo effectief mogelijk te helpen bij hun omschakeling naar duurzame energie waarbij ze gewezen worden op alternatieven zoals het collectief opwekken van zonne-energie.
- Bedenk van tevoren goed of je als gemeente wel wil deelnemen met gemeentegeld in een commercieel bedrijf. Dit kan een precedent scheppen. Van een gemeente wordt verlangd dat zij een rol speelt in stimulering (grondverkoop) en facilitering (vergunningverlening) om de ondernemer tegemoet te komen.

Links

[Zonne-energie en erfgoed, HIER opgewekt](#)

[Artikel over Coöperatie Middelburg](#)

[Brochure zonneveld Harlingen](#)

[Folder Zonkracht Middelburg](#)

[RCE versoepelt adviesbeleid zonnepanelen](#)

[Advieslijn zonnepanelen op rijksmonumenten](#)

[Infographic zonnepanelen op erfgoed](#)

Stappenplan

Stap 1 De gemeente merkt dat er in een bepaald gebied (de postcoderoos) veel aanvragen zijn voor zonnepanelen op monumenten of in beschermde gezichten.

Stap 2 De gemeente kan onderzoeken of er in het gebied een geschikt dak of een stuk grond beschikbaar is. Het kan helpen om een ervaren energievoöperatie in te schakelen.

Stap 3 Informeer de bewoners zodat zij betrokken en enthousiast worden. Bijvoorbeeld door informatieavonden te organiseren of via een brief.

Stap 4 Mensen verenigen zich in een coöperatie met als doel het opzetten van een postcoderoos. Vaak zoeken zij professionele ondersteuning voor de voorbereiding. Sommige gemeenten subsidiëren de opstartfase.

Stap 5 De coöperatie moet aan een aantal voorwaarden voldoen. Denk aan het tekenen van een opstalrechtvereenkomst met de eigenaar van de grond, er moeten voldoende deelnemers zijn, de panelen moeten geplaatst worden en aangemeld bij CertiQ.

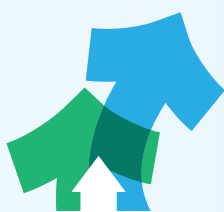
Stap 6 De coöperatie vraagt 'aanwijzing voor de Regeling Verlaagd Tarief' aan bij de Belastingdienst. Die controleert of aan alle voorwaarden is voldaan.

Collectieve inkoopactie

Bij collectieve inkoop regelt de gemeente voor een groep huiseigenaren het gezamenlijk aanpassen van de woningen, bijvoorbeeld door samen zonnepanelen in te kopen. Collectieve inkoop vergemakkelijkt verduurzaming voor huiseigenaren, omdat de gemeente (een gedeelte) van het regelwerk op zich neemt, van planontwikkeling tot de vergunningsaanvraag en plaatsing. Omdat een hele wijk (of meerdere wijken) tegelijkertijd benaderd wordt, kan er [positieve groepsdruk](#) ontstaan zodat meer mensen meedoen. Collectieve inkoop maakt bovendien het proces minder arbeidsintensief doordat meerdere woningen tegelijkertijd worden verduurzaamd.

‘Met een collectieve inkoopactie stimuleerde Arnhem bewoners om verduurzamingsmaatregelen te nemen, zoals zonnepanelen, woningisolatie en vervanging van glas’

Voorbeeld

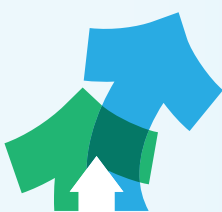
Gemeente Arnhem

De beleidsinstrumenten van de gemeente Arnhem om bestaande woningen inclusief monumenten en woningen binnen een beschermd stadsgezicht te verduurzamen, droegen onvoldoende bij aan het behalen van de landelijk afgesproken energiedoelen. Om bewoners te stimuleren en te ontzorgen riep de gemeente een [collectieve inkoopactie](#) voor bepaalde verduurzamingsmaatregelen in het leven, zoals de plaatsing van zonnepanelen, het isoleren van de woning en de vervanging van glas. De aangeboden maatregelen hingen onder andere af van het soort woning (bijvoorbeeld twee-onder-een-kap- of rijtjeswoning) en het bouwjaar. Met een collectieve inkoopactie stelt de gemeente bedrijven voor die burgers kunnen inschakelen bij het verduurzamen van hun woning. Voor de huiseigenaar scheelt dit een zoektocht naar een betrouwbaar en gespecialiseerd bedrijf. De gemeente bracht de actie, die inmiddels afgelopen is, onder de aandacht door 26.600 woningeigenaren aan te schrijven. Ook eigenaren van monumenten en woningen binnen beschermde gezichten werden aangeschreven.

Herziene aanpak collectieve inkoop

De gemeente Arnhem heeft een nieuwe inkoopactie voor het plaatsen van zonnepanelen opgezet. Eigenaren worden niet meer per brief aangeschreven – zij worden uitgenodigd om deel te nemen aan [wijkgesprekken](#) over de inkoopactie. Zo legt de gemeente direct contact met de woningeigenaren. In wijken met monumenten of een beschermd stadsgezicht is een erfgoed-specialist van de gemeente aanwezig bij deze wijkgesprekken,

Lees verder >

Voorbeeld

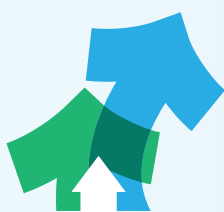
zodat woningeigenaren weten wie hun aanpreekpunt bij de gemeente is bij het verduurzamen van hun monumentale woning.

Vergunningplichtig

In wijken met monumenten of een beschermd stadsgezicht wil de gemeente samenwerken met bedrijven die ervaring hebben met het plaatsen van zonnepanelen op historische panden. In de meeste gemeenten, waaronder Arnhem, zijn monumenten en woningen binnen een beschermd stadsgezicht vergunningplichtig voor verduurzamingsmaatregelen. Bij het verlenen van de vergunning voor de collectieve inkoopactie van de gemeente is een erfgoedambtenaar betrokken die controleert of het voorstel voor de duurzaamheidsmaatregelen de erfgoedwaarden van de woning respecteert.

Afwegingen

De gemeente koos voor een collectieve inkoopactie in plaats van een subsidieregeling. Subsidieregelingen worden vaak gebruikt voor niet-rendabele maatregelen. Bovendien is een subsidieregeling kostbaar, terwijl de collectieve inkoopactie de gemeente Arnhem niets kost – met uitzondering van de personeelskosten van de werknemers die de actie opzetten en coördineren. Voor eigenaren is het interessant omdat zij grotendeels ontzorgd worden door de gemeente. De investering die nodig is voor bijvoorbeeld zonnepanelen of isolatiemateriaal, wordt terugverdiend via lagere energiekosten. Bij deze collectieve inkoopactie moeten woningeigenaren dus wel bijna de volledige rekening van het verduurzamen betalen, op een kleine korting na door de grote inkoop.

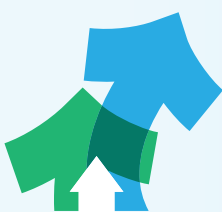
Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Huiseigenaren worden ontzorgd, waardoor deelnemen aantrekkelijk is.
- Door het benaderen van hele wijken, kunnen deelnemers andere bewoners enthousiast maken en over de drempel trekken.
- Collectieve inkoop levert voor de gemeente veel op in relatie tot de investering. In Arnhem namen 4000 van de aangeschreven woningeigenaren deel aan de eerste collectieve inkoopactie.

Aandachtspunten

- Collectieve inkoop is veel regelwerk, maar dat kan (gedeeltelijk) uitbesteed worden aan bijvoorbeeld het lokale energieloket of een energiecoöperatie.
- Betrek een monumentenambtenaar erbij, en/of een bedrijf dat ervaring heeft met historische panden.

Links

[Energieloket Midden Gelderland](#)

[Winst Uit Je Woning](#)

[Rijnijssel Energie Coöperatie - Lokaal Duurzaam Collectief](#)

[Arnhem AAN wijkgesprekken](#)

Contact

Marc van der Burght, adviseur team Wijkgerichte energietransitie van de gemeente Arnhem

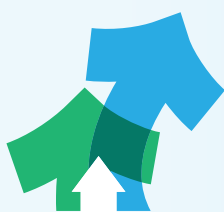
E: marc.van.der.burght@arnhem.nl

T: 026-3775824

Pieter Polman, erfgoedsspecialist

E: p.polman@arnhem.nl

T: 026-3773535

Stappenplan

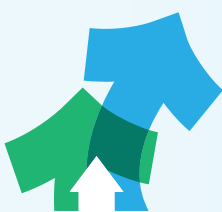
Stap 1 Inventariseer aan welke duurzaamheidsmaatregelen behoefte is onder monumenteigenaren of woningeigenaren in een beschermd stadsgezicht.

Stap 2 Ga op zoek naar betrouwbare specialistische bedrijven die de duurzaamheidsmaatregelen kunnen uitvoeren en die willen meewerken aan een collectieve inkoopactie. Soms kan een energiecoöperatie een uitkomst bieden. Let erop dat de bedrijven ervaring hebben met het uitvoeren van duurzaamheidsmaatregelen bij cultuurhistorisch waardevolle panden.

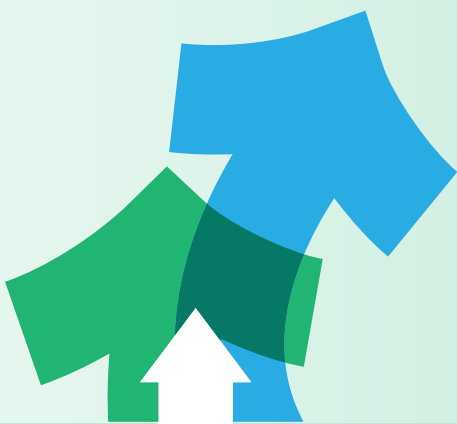
Stap 3 Formuleer het beleid.

Stap 4 Benader woningeigenaren via brieven of wijkgesprekken om ze te attenderen op de collectieve inkoopactie. Betrek hier de erfgoedambtenaar bij om duidelijk te maken wie monumenteigenaren kunnen aanspreken binnen de gemeente.

Stap 5 Implementeer de collectieve inkoopactie.

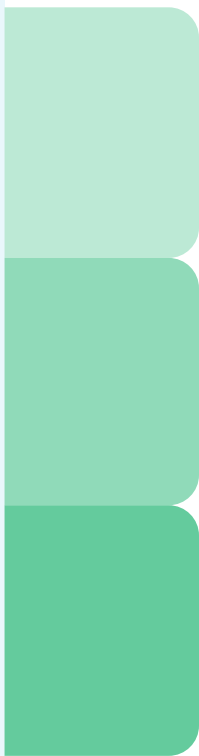

Financieel

Revolverend fonds

Een revolverend fonds is een monumentenfonds waarin een overheid – in dit geval een gemeente – eenmalig een bedrag stort. Gemeenten hebben vaak maar beperkte middelen voor het verduurzamen van erfgoed en deze potjes zijn meestal snel op. Het oprichten van een revolverend fonds met het Nationaal Restauratiefonds (NRF) is een slimme en duurzame manier om met beperkte middelen eigenaren toch financieel te ondersteunen. Monumenteigenaren kunnen een lening uit dit fonds krijgen voor bijvoorbeeld een restauratie of verduurzamingsmaatregelen. De afgeloste leningen en de rente worden teruggestort in het fonds, waardoor het fonds zichzelf in stand houdt. Een revolverend fonds is geschikt om met beperkte middelen duurzaam te kunnen financieren.

Voorbeeld

Gemeente Utrecht

De gemeente Utrecht heeft een revolverend fonds opgericht voor het financieren en stimuleren van energiebesparende maatregelen of installaties die bijdragen aan de verbetering van een duurzame energiehuishouding: de [Utrechtse Restauratiefonds-hypotheek](#). Dit is een energiebesparingslening waar eigenaren van een monument of van een pand binnen een beschermd stadsgezicht gebruik van kunnen maken, mits het pand geen hoofdverblijf is (woningeigenaren kunnen gebruikmaken van een duurzaamheidslening van de afdeling Wonen). Door samen te werken met het NRF haalt de gemeente specialistische kennis in huis over het financieren van erfgoed en het opzetten van fondsen.

Minimumbedrag

Om de lening aan te vragen, moet de monumenteneigenaar een offerte bijvoegen van de voorgenomen energiebesparende maatregelen om aan te tonen dat aan de voorwaarden wordt voldaan. Zo moet de eigenaar in de gemeente minimaal 10.000 euro besteden aan de maatregelen. Dit minimumleningsbedrag is van belang omdat de administratieve kosten voor de gemeente betrekkelijk hoog zijn en een eigenaar een lager bedrag doorgaans ook bij de bank kan lenen. De energiebesparingslening wordt toegekend door de gemeente en vervolgens uitgekeerd door het NRF.

Lees verder >

Voorbeeld

Vakspecialisten van de erfgoedafdeling van de gemeente beoordelen de aanvragen, waardoor monumenteigenaren makkelijk in contact komen met de erfgoedambtenaren en weten wie ze kunnen aanspreken binnen de gemeente.

In plaats van subsidie

Utrecht koos voor een energiebesparingslening in plaats van een subsidie omdat een lening na de aanvraag direct beschikbaar is voor de monumenteigenaar. Een subsidie wordt pas uitgekeerd nadat een eigenaar van een pand de maatregelen heeft uitgevoerd. Veel eigenaren moeten dit bedrag dan toch eerst lenen bij de bank. Behalve dat een revolverend fonds de monumenteneigenaar tegemoet komt, heeft het als voordeel dat de gemeente met een beperkt budget over een langere periode leningen kan verstrekken, doordat de terugbetalingen weer in het fonds belanden.

‘Met een revolverend fonds maakt eenmalig subsidiëren plaats voor duurzaam financieren’

Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Met een revolverend fonds maakt eenmalig subsidiëren plaats voor duurzaam financieren – meer impact met dezelfde euro.

Aandachtspunten

- Het opzetten van een revolverend fonds kost veel werk. Het is dan ook aan te raden om gebruik te maken van de kennis van andere partijen, zoals het NFR of een gemeente die al gebruikmaakt van een revolverend fonds.
- Financiële inleg is vereist door de gemeente of andere partij bij start van een revolverend fonds.
- De gemeente speelt net als bij subsidies een belangrijke rol in de vaststelling van de kosten.
- Een revolverend fonds voor verduurzaming is effectiever in combinatie met restauratie en/of onderhoud om zo een eigenaar optimaal te ondersteunen aangezien het gaat om hypothecaire financieringen.

Links

[Opzetten gemeentelijk fonds](#)

[Revolverend fonds gemeente Utrecht](#)

[Beleidsregel financiering restauratie en energiemaatregelen voor monumenten uit het Utrechts Restauratiefonds](#)

[Nadere beleidsregel voor monumenten uit het Utrechts Restauratiefonds](#)

[Stappenplan Restauratiefonds](#)

Contact

Fleur Cools, relatiemanager Restauratiefonds

E: f.cools@restauratiefonds.nl

T: 06-10703365

Ina Roeterdink, relatiemanager Restauratiefonds

E: i.roeterdink@restauratiefonds.nl

T: 06-23013997

Richard Rodenburg, restauratieadviseur bij de afdeling Erfgoed van de gemeente Utrecht

E: r.rodenburg@utrecht.nl

T: 06-34186982

Stappenplan

Stap 1

Oriënteren welke gemeenten al gebruikmaken van een revolverend fonds en informatie inwinnen bij bijvoorbeeld het NRF over het opzetten van een fonds.

Stap 2

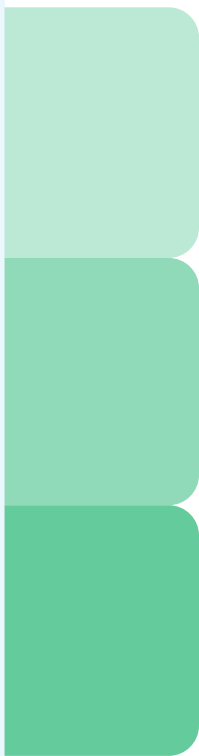
Vorbereiden om een duidelijk beeld te scheppen voor wie het fonds bedoeld is en hoe het eruit moet komen te zien – dus wie is de beleidsgroep, welke behoeften leven daar en wat zijn de financiële mogelijkheden?

Stap 3

Het fonds vormen en opzetten. Besluiten welke organisatievorm geschikt is en een werkverdeling vaststellen.

Stap 4

Fondsmanagement.

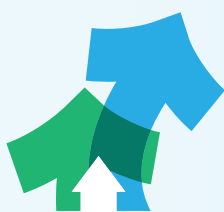

Algemene uitleg

Cofinanciering provincie

Sommige provincies ondersteunen gemeenten financieel met een bijdrage aan het gemeentelijke subsidiebudget voor de verduurzaming van monumenten. Cofinanciering draagt bij aan de oprichting van gemeentelijke subsidies voor de verduurzaming van monumenten omdat de financiële lasten en risico's gespreid worden.

'Cofinanciering stimuleert gemeenten om budget voor onderhoud aan monumenten te verhogen én stimuleert monumenteigenaren om verduurzaming mee te nemen bij restauratie en onderhoud'

Voorbeeld

Provincie Gelderland

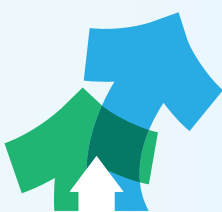
Gemeentelijke monumenten

De provincie Gelderland [cofinanciert](#) Gelderse gemeenten die subsidies hebben voor onderhoud aan gemeentelijke monumenten. Gelderse gemeenten vragen deze cofinanciering, die jaarlijks kan oplopen tot 124.999 euro per gemeente, zelf bij de provincie aan. De cofinanciering kan ook ingezet worden voor de verduurzaming van gemeentelijke monumenten. Voorwaarde is dat in beleidsstukken is vastgelegd dat verduurzaming valt onder onderhouds- en restauratiewerkzaamheden. Zo heeft Rheden het instandhoudingsbegrip in de subsidieverordening verruimd, waardoor het geld van de cofinanciering gebruikt kan worden voor de verduurzaming van gemeentelijke monumenten.

Rijksmonumenten

De provincie Gelderland verdubbelt het bedrag voor rijksmonumenten dat zij jaarlijks van het Rijk krijgt. Dit bedrag is als subsidie beschikbaar voor onderhouds- en restauratiewerkzaamheden en verduurzaming van rijksmonumenten van particuliere eigenaren. Ook heeft de provincie een wijziging in de [subsidieverordening](#) doorgevoerd, waardoor verduurzaming van rijksmonumenten niet alleen gelijktijdig met onderhouds- of restauratiewerkzaamheden gesubsidieerd kan worden, maar ook separaat.

Lees verder >

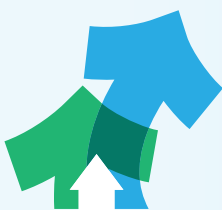
Voorbeeld

Stimuleren

Het aanbieden van cofinanciering aan gemeenten bij onderhoudssubsidie voor monumenten is een eerste stap, maar monumenteigenaren stimuleren om gebruik te maken van subsidiemogelijkheden voor verduurzaming is ook belangrijk. Dit wil de provincie Gelderland bereiken via de [Erfgoedalliantie Gelderland](#), een samenwerkingsverband dat de provincie financiert. De zes deelnemende niet-commerciële organisaties zetten zich in voor de instandhouding van erfgoed en hebben ieder een eigen zakelijk en particulier netwerk dat zij voorzien van informatie over onder meer financiering, regelgeving en duurzaamheid.

Koppeling aan onderhoud of restauratie

Voorwaarde voor cofinanciering van gemeentelijke monumenten in Gelderland is dat verduurzaming van monumenten wordt gekoppeld aan onderhoud of restauratie. Veel monumenteigenaren zien verduurzaming echter als een doel op zich. Daarom onderzoekt de provincie hoe cofinanciering voor verduurzaming van gemeentelijke monumenten breder inzetbaar kan worden gemaakt, zodat ook goed onderhouden monumenten in aanmerking kunnen komen voor een subsidie bij verduurzaming.

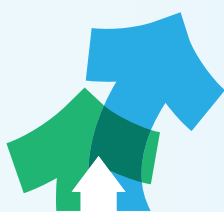
Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Stimuleert gemeenten om hun budget voor onderhoud aan monumenten te verhogen.
- Stimuleert eigenaren van rijksmonumenten om te verduurzamen.
- Stimuleert eigenaren van gemeentelijke monumenten om verduurzaming mee te nemen bij onderhouds- en restauratiewerkzaamheden.
- Overheidsinstanties zijn vanaf de start betrokken bij het onderhouds- en restauratieproces.

Aandachtspunten

- Financiële compensatie van verduurzamingsmaatregelen aan gemeentelijke monumenten is alleen mogelijk tijdens onderhouds- of restauratiewerkzaamheden.
- Stimuleren monumenteigenaren om gebruik te maken van de subsidiemogelijkheden.
- Adviseurs met kennis over verduurzaming zijn nodig om monumenteigenaren adequaat te adviseren.

Links

[Regels Ruimte voor Gelderland 2016 \(paragraaf 7.4 Functioneel gebruik erfgoed is gewijzigd\)](#)

[Erfgoedalliantie Gelderland](#)

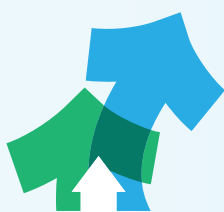
[Erfgoedalliantie Gelderland](#)

Contact

Provincieloket

E: post@gelderland.nl

T: 026-3599999

Stappenplan

Stap 1

Signaleer wijzigingen en behoeften in de praktijk. Er werd geconstateerd dat instandhoudingssubsidies steeds vaker door gemeenten werden afgegeven, waarna werd onderzocht hoe de provincie gemeenten kon ondersteunen bij de instandhouding van erfgoed.

Stap 2

Vertaal de mogelijkheden voor financiële ondersteuning naar een regeling.

Stap 3

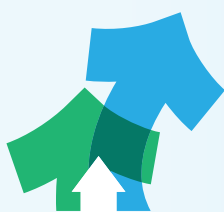
Overleg de beoogde regeling en bijbehorende maatregelen met belanghebbenden.

Stap 4

Stel de regeling vast. In dit geval stelde Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland de mogelijkheid voor cofinanciering vast in de erfgoedverordening 2013-2016. De regeling is nog steeds in gebruik.

Stap 5

Maak gebruik van een bestaand netwerk voor de implementatie van het instrument in de praktijk.

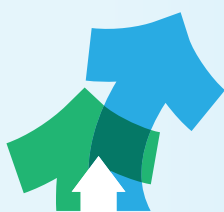

Algemene uitleg

Subsidie extern maatwerkadvies

Monumenteneigenaren weten vaak niet welke maatregelen zij kunnen treffen om hun pand te verduurzamen zonder monumentale waarden aan te tasten. Een door de gemeente gesubsidieerd maatwerkadvies kan inzicht bieden in de mogelijkheden. Het [Duurzaam Monumentenpaspoort](#) in combinatie met de DuMo Coach zoals dat in de gemeente Middelburg wordt toegepast is hier een voorbeeld van.

‘Door het aanbieden van het DuMo paspoort en de DuMo Coach komt de gemeente in een vroeg stadium met eigenaren in contact en blijft zij betrokken bij de planvorming’

Voorbeeld

Gemeente Middelburg

Uit onderzoek van de gemeente Middelburg bleek dat monumenteneigenaren bereid zijn mee te werken aan de energietransitie, maar vaak niet weten waar ze moeten beginnen. Naar aanleiding hiervan heeft Stichting Erfgoed Zeeland met [subsidie](#) van de Vereniging Nederlandse Gemeente (VNG) het [Duurzaam Monumentenpaspoort](#) ontwikkeld om monumenteigenaren op weg te helpen. Het Duurzaam Monumentenpaspoort wordt opgesteld door medewerkers van de Zeeuwse Monumentenwacht die zijn opgeleid tot duurzaamheidsdeskundigen. Het werk van beide organisaties wordt ondersteund door de provincie Zeeland.

Duurzaam Monumentenpaspoort

Het Duurzaam Monumentenpaspoort (DuMo paspoort) bevat een advies op maat over maatregelen om het monument duurzamer te maken. Het advies doet uitspraken over mogelijke maatregelen, hoe deze verantwoord uitgevoerd kunnen worden, welke invloed dit heeft op het wooncomfort, of er een vergunning nodig is en welke financieringsmogelijkheden er zijn. Het Duurzaam Monumentenpaspoort is bedoeld als laagdrempelige stap voor eigenaren om de mogelijkheden voor hun pand in beeld te krijgen maar is niet te vergelijken met een uitgebreide – maar veel duurdere – energiescan.

Lees verder >

Voorbeeld

Beperkt succes

Eigenaren bleken het ingewikkeld te vinden om met de aanbevelingen uit het Duurzaam Monumentenpaspoort aan de slag te gaan. De uitgevoerde maatregelen bleven beperkt tot de quick wins – maar de grote maatregelen bleven liggen omdat eigenaren niet goed wisten hoe ze die moesten aanpakken. De meest voorkomende vragen die speelden: wat zijn goede aannemers, waar kun je het beste mee beginnen, en hoe werkt het vergunningstraject?

Oplossing

De [gemeente besloot een DuMo Coach](#) aan te stellen. Deze architect kan monumenteneigenaren van a tot z begeleiden. De coach declareert zijn uren bij de gemeente Middelburg. Middelburg is door een projectsubsidie uit het Europese [VIOLET-fonds](#) in staat om jaarlijks negen tot zestien monumenteneigenaren te coachen. Na evaluatie van deze pilot eind 2020 besloot het college van B en W om het proefproject een jaar te [verlengen](#). Door het DuMo paspoort en de DuMo Coach komt de gemeente in een vroeg stadium met eigenaren in contact en blijft zij betrokken bij de planvorming. Zo kan de gemeente eigenaren van advies voorzien en sturen op de monumentale waarden.

Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Monumenteneigenaren die willen investeren in het energiezuinig maken van hun woning kunnen dit onder begeleiding van een specialist en met subsidie doen. Hierdoor zijn de kosten voor de monumenteigenaar laag.
- Doordat de DuMo Coach in opdracht van de gemeente werkt kan de gemeente een vinger aan de pols houden.
- Het Duurzaam Monumentenpaspoort en de DuMo Coach zijn voor de gemeente een mooi middel om het verduurzamen van monumenten aan te jagen.
- Door de betrokkenheid van de gemeente kan zij bewaken dat de monumentale waarden behouden blijven.

Aandachtspunten

- Na het verkrijgen van het Monumentenpaspoort gaan maar weinig eigenaren over tot de uitvoering van met name de grotere maatregelen.
- Zorg dat eigenaren die het traject aangaan verantwoording moeten afleggen.
- Stel niet één DuMo Coach aan, maar selecteer vanuit de gemeente een aantal lokale partijen die de rol van coach op zich kunnen nemen zodat eigenaren kunnen kiezen met wie ze in zee gaan. Profiteer zo van marktwerving.
- Houd er als gemeente rekening mee dat het aanbieden van een DuMo Coach veel geld kost. Een provinciale subsidie kan uitkomst bieden.
- Geef de DuMo Coach ook een adviserende rol in het voorstadium in plaats van alleen een praktische rol op het moment dat er naar aanleiding van het DuMo paspoort wordt overgegaan tot het nemen van maatregelen.
- Raak als gemeente in een vroeg stadium betrokken om in het voortraject te kunnen begeleiden. Zo kan worden gestuurd op het behoud van monumentale waarden.

Links

[Duurzaam monumentenpaspoort](#)

[Subsidie van de VNG](#)

[Zeeuws energieakkoord](#)

[VIOLET-fonds](#)

[DUMO coach](#)

[Besluitenlijst college van B en W Middelburg 2019](#)

[Besluitenlijst college van B en W Middelburg 2020](#)

Contact

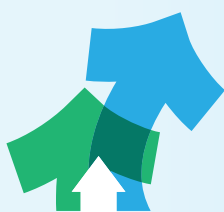
Henk de Kunder, beleidsmedewerker Erfgoed gemeente Middelburg

E: H.de.Kunder@middelburg.nl

Rogier Havermans, sectorhoofd Bedrijfsvoering en

Ondersteuning Erfgoed Zeeland

E: r.havermans@erfgoedzeeland.nl

Stappenplan

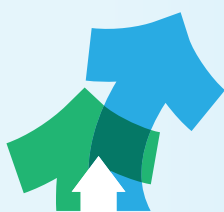
Stap 1 De gemeente merkt dat monumenteneigenaren willen bijdragen aan de energietransitie, maar niet weten waar ze moeten beginnen.

Stap 2 Wijs de monumenteigenaar op het Duurzaam Monumentenpaspoort als eerste stap in diens zoektocht naar maatregelen.

Stap 3 De kosten voor een Duurzaam Monumentenpaspoort liggen tussen 400 en 600 euro voor monumenteigenaren die abonnee zijn van de Monumentenwacht. Alle monumenteigenaren krijgen een tegemoetkoming van 87 euro van de gemeente voor het Duurzaam Monumentenpaspoort. Daarnaast vergoedt het Restauratiefonds tot maximaal 500 euro van het Duurzaam Monumentenpaspoort en kan het paspoort als basis dienen voor het aanvragen van een duurzame Monumentenlening van het Restauratiefonds.

Stap 4 Stel monumenteneigenaren die in het bezit zijn van een Duurzaam Monumentenpaspoort de DuMo Coach ter beschikking. Om te voorkomen dat ze alleen de quick wins uitvoeren.

Stap 5 Als extra stimulans voor de monumenteneigenaar om daadwerkelijk over te gaan tot het uitvoeren van maatregelen moet de eigenaar 500 euro statiegeld betalen voor advisering door de coach. Als één maatregel volgens de Maatregelenlijst Duurzame Monumentenlening van het Restauratiefonds wordt uitgevoerd, krijgt de eigenaar 250 euro terug en bij twee of meer maatregelen de volledige 500 euro.

Algemene uitleg

Subsidie verduurzaming bestaande gebouwen

Subsidies voor de verduurzaming van bestaande gebouwen stimuleren huiseigenaren om hun woning te verduurzamen. Voorwaarde voor de subsidie is meestal een norm waar de verbetering van de verduurzamingsmaatregel minimaal aan moet voldoen. Zo'n prestatie-eis is vaak lastig te verenigen met het behoud van de monumentale waarden van beschermde panden, waardoor monumenteneigenaren deze regelingen niet altijd kunnen gebruiken. De gemeente Zaanstad heeft hiervoor een oplossing bedacht.

'De subsidieregeling bepaalt dat monumenten of woningen binnen het beschermd stads- of dorpsgezicht niet hoeven te voldoen aan de isolatie-eisen als die schade zouden berokkenen aan de monumentale waarden'

Voorbeeld

Gemeente Zaanstad

De gemeente Zaanstad had een subsidieregeling om verduurzaming van bestaande gebouwen te stimuleren. Omdat deze weinig gebruikt werd heeft de gemeente een meer laagdrempelige regeling ingevoerd, die bovendien ook openstaat voor monumenteigenaren omdat de eisen voor verbetering van isolatiewaarden bij monumenten aangepast kunnen worden.

Stappensubsidie

De gemeente Zaanstad ontwikkelde in samenwerking met het Duurzaam Bouwloket de zogeheten Stappensubsidie. Doordat de gemeente de vergunnings- en subsidieaanvraag samenvoegde, zijn deze processen beter op elkaar afgestemd. Dit geldt ook voor eigenaren van een monument of van een woning in een beschermd dorps- of stadsgezicht. Voor hen gaat de vergunnings- en subsidieaanvraag via de erfgoedambtenaar. De subsidie wordt direct toegekend als de vergunning is verleend, een sneller proces voor de gemeente en de woningeigenaar.

Lees verder >

Voorbeeld

Vrijstelling

In de Stappensubsidieregeling voor de verduurzaming van bestaande woningen is een uitzonderingsclausule opgenomen voor monumenten of woningen binnen een beschermd stads- of dorpsgezicht.

Monumenten en woningen hoeven niet te voldoen aan de eisen van een verduurzamingsmaatregel als dit niet mogelijk is zonder de monumentale waarden aan te tasten. Als dit schriftelijk bevestigd wordt door een erfgoed specialist van de gemeente kan een woning vrijgesteld worden van de strenge eisen die aan de verduurzamingsmaatregel worden gesteld.

Minstens twee maatregelen

De woningeigenaar moet aangeven welke duurzaamheidsmaatregelen hij of zij wil treffen. Dit moeten er minstens twee zijn – bijvoorbeeld gevel- en dakisolatie. Doordat de aanvraag en dus ook de vergunning bekeken wordt door een erfgoedambtenaar kan direct beoordeeld worden of de maatregelen haalbaar zijn zonder schade aan de monumentale waarden van de woning.

Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Het doorgaans kleine erfgoedbudget gaat niet meteen op aan maatregelen om te verduurzamen. In de praktijk is er zo meer geld beschikbaar voor erfgoed, doordat deze subsidieregeling uit het verduurzamingsbudget komt.
- Door de toekenning van de subsidie te koppelen aan de vergunningsaanvraag verloopt het aanvraagproces van de subsidie en eventueel benodigde vergunning sneller en efficiënter.
- Door de aangepaste isolatiewaarden voor monumenten komen nu alle woningen in Zaanstad in aanmerking voor subsidie.
- Het is een relatief eenvoudig proces, zowel om als gemeente te implementeren als voor de burger om gebruik van te maken.

Aandachtspunten

- Het Rijk heeft sinds kort een soortgelijke subsidieregeling, de ISDE-regeling. Als de gemeente een eigen subsidieregeling opzet voor het verduurzamen van bestaande woningen, moet zij erop letten dat haar regeling een aanvulling is op die van de rijksoverheid.

Link

[Stappensubsidieregeling verduurzaming Zaanse woningen 2019 – 2021](#)

Contact

Else Niesing, afdeling Fysieke leefomgeving

E: e.niesing@zaanstad.nl

Cynthia van den Berg, vakspecialist Erfgoed

E: c.berg@zaanstad.nl

Stappenplan

Stap 1

Oriënteren welke overheden een uitzonderingsmaatregel hebben die goed als voorbeeld kan dienen. Kijk hierbij met name naar de vergelijkbare regelingen van het Rijk.

Stap 2

Inventariseer of er al een subsidieregeling is voor de verduurzaming van bestaande gebouwen waaraan een uitzonderingsregel kan worden toegevoegd.

Stap 3

Door de vergunnings- en subsidieaanvraag samen te voegen en die door de erfgoedambtenaar te laten behandelen, kan meteen gecontroleerd worden of de uitzonderingsregel inderdaad van toepassing is.

Stap 4

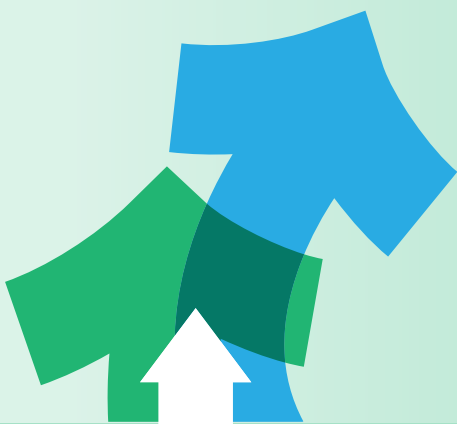
In de subsidieverordening aangeven voor welke activiteiten de subsidie wordt verstrekt, inclusief de uitzonderingsmaatregel.

Stap 5

Implementeer de regeling.

Juridisch

Algemene uitleg

Verduurzaming in nota uiterlijk van bouwwerken

De gemeentelijke adviescommissie of de gemandateerde van de gemeentelijke adviescommissie kijkt bij vergunningplichtige bouwwerken of het plan voldoet aan redelijke eisen van welstand aan de hand van de criteria of richtlijnen uit de welstandsnota en brengt daarover een advies uit. Bij het actualiseren van de welstandsnota (tot een nota uiterlijk van bouwwerken onder de Omgevingswet) kan hierin ook de verduurzaming van monumenten worden opgenomen. Zo kan de welstandsnota ingezet worden om zorgvuldige verduurzaming te stimuleren en om verduurzamingsingrepen mogelijk te maken, bijvoorbeeld door het opnemen van objectgerichte criteria of door het faciliteren van maatwerkoplossingen.

‘Met de welstandsnota kunnen zorgvuldige verduurzaming worden gestimuleerd en verduurzamingsingrepen mogelijk gemaakt’

Voorbeeld

Gemeente Waterland

De gemeente Waterland actualiseerde in 2018 haar welstandsnota tot een [Nota uiterlijk van bouwwerken](#). Met de nieuwe nota wil de gemeente onder andere duurzaam bouwen stimuleren, waaronder verduurzaming van bestaande gebouwen. Daarnaast biedt de nota criteria of richtlijnen voor de omgang met de aanwezige ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische waarden. De nota stimuleert zowel gebruik als duurzaam behoud van monumenten.

Rol commissie geconsolideerd

Met de nota is de rol van de gemeentelijke adviescommissie bij verduurzaming van de gebouwde omgeving geconsolideerd. De commissie heeft door de nota de taak om duurzaamheidsingrepen in alle fasen van advisering (opgavegerichte, ontwerpgerichte en beoordelingsgerichte advisering) op de agenda te zetten en hier nadrukkelijk naar te vragen tijdens de planontwikkeling.

Lees verder >

Voorbeeld

Uitnodiging tot gesprek

De nota is ook een uitnodiging aan initiatiefnemers om met de gemeente in gesprek te gaan over het gewenste uiterlijk van bouwwerken. Initiatiefnemers kunnen bijvoorbeeld vooraf in gesprek treden met de gemeentelijke adviescommissie over (ver)bouwplannen, ook bij plannen die niet meteen voldoen aan de criteria of richtlijnen uit de nota. Deze werkwijze is in de geest van de Omgevingswet – maatwerk staat voorop en dat creëert meer mogelijkheden voor de verduurzaming van gebouwen maar draagt tegelijkertijd bij aan het behoud van karakteristieke gebouwen en waardevolle landschappen. Omdat de criteria of richtlijnen meer ruimte laten voor interpretatie, is een goede onderbouwing van het welstandsadvies belangrijk.

Interdisciplinair

De Nota uiterlijk van bouwwerken van de gemeente Waterland brengt cultuurhistorie, ruimtelijke ordening, openbare ruimte, landschap en verduurzaming samen. Voor de implementatie van de nota is het van belang dat de betrokken afdelingen en commissieleden mee worden genomen in deze aanpak door hen te informeren over de werking en wijzigingen van de nota. Dit kan bijdragen aan een goede begeleiding van initiatief tot aan vergunning.

Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Het instrument agendeert duurzaamheid en zorgt ervoor dat verduurzaming als een ontwerpopgave wordt beschouwd.
- Mogelijkheden en toepassingen van verduurzamingsmaatregelen worden inzichtelijk weergegeven.
- Borgt de omgang met de aanwezige ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische waarde.
- Biedt ruimte voor maatwerk.

Aandachtspunten

- De nota kan nog verbreed worden van welstand naar omgevingskwaliteit en/of ruimtelijke kwaliteit.
- Beleid actief uitvoeren om de gestelde duurzaamheidsambities van de gemeente na te leven.
- Interne afstemming.
- Bewoners en ondernemers betrekken in het proces.
- Het tonen van voorbeelden uit de praktijk.
- Inspelen op de Omgevingswet.

Links

[Collegeadvies](#) voor 'Nota uiterlijk van bouwwerken Waterland 2018'

[Raadsbesluit](#) voor 'Nota uiterlijk van bouwwerken Waterland 2018'

[Raadsvoorstel](#) voor 'Nota uiterlijk van bouwwerken Waterland 2018'

[Nota uiterlijk van bouwwerken Waterland 2018](#)

Contact

Marieke Leeverink, medewerker Monumentenzorg gemeente Waterland

E: marieke.leeverink@waterland.nl

T: 0299-658 515

Stappenplan

Stap 1

Bepaal de ambities voor de verduurzaming van de desbetreffende regio.

Stap 2

Werk deze ambities uit in criteria voor een welstandsbeleid.

Stap 3

Nodig belanghebbenden uit om te spreken over de ambities en criteria.

Stap 4

Stel het nieuwe beleid vast en werk aan een zorgvuldige implementatie.

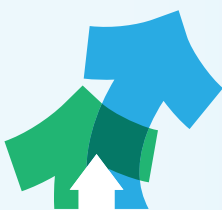

Algemene uitleg

Verruiming instandhoudingsbegrip

Voor de verduurzaming van monumenten kan een subsidieverordening in het leven worden geroepen, maar meestal is het eenvoudiger om een bestaande regeling uit te breiden. Zo kan de verruiming van het instandhoudingsbegrip in de subsidieverordening subsidies voor restauratie- en onderhoudswerkzaamheden ook toegankelijk maken voor de verduurzaming van monumenten.

‘De gemeente Rheden wil met zo min mogelijk regels haar ambities waarmaken. Daarom verruimde ze het instandhoudingsbegrip om subsidie voor de verduurzaming van monumenten mogelijk te maken’

Voorbeeld

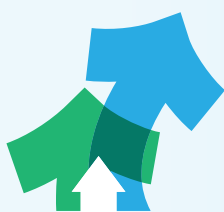
Gemeente Rheden

Erfgoedadviseurs van de gemeente Rheden kregen veel vragen over de mogelijkheid voor subsidie voor de verduurzaming van monumenten, terwijl die destijds niet werd verleend. Om verduurzaming bij monumenteigenaren te stimuleren en om tegemoet te komen aan de vraag onder bewoners, verruimde de gemeente het instandhoudingsbegrip in de [Subsidieverordening Erfgoed Rheden](#). Hierdoor valt verduurzaming ook onder instandhouding en kan subsidie worden verleend voor de verduurzaming van monumenten als er onderhouds- en restauratiewerkzaamheden uitgevoerd worden.

Instandhoudingsbegrip

De verruiming van het instandhoudingsbegrip is doorgevoerd tijdens een algemene update van de subsidieverordening vanwege de invoering van de Erfgoedwet. De gemeente wil haar ambities met zo weinig mogelijk regels nastreven, met als doel een overzichtelijk en werkbaar beleid. Het verruimen van het instandhoudingsbegrip om subsidie voor de verduurzaming van monumenten mogelijk te maken, past in dit beleid. Door deze aanpak blijft de werking van het systeem voor zowel ambtenaren als monumenteigenaren hetzelfde.

Lees verder >

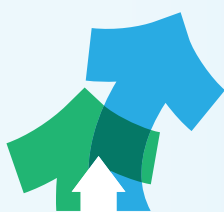
Voorbeeld

Proces

De subsidie voor de instandhouding van een monument bedraagt maximaal 25 procent van de kosten voor onderhouds- en restauratiewerkzaamheden en gelijktijdige verduurzamingsmaatregelen, tot een bedrag van 2500 euro. Dit is exclusief de [cofinanciering van de provincie Gelderland](#), een bijdrage die monumenteigenaren uit Rheden via de gemeente kunnen ontvangen voor onderhouds- en restauratiewerkzaamheden aan monumenten. Monumenteigenaren kunnen een subsidieaanvraag bij de gemeente doen, waarna zij bepaalt welke aanvragen worden gehonoreerd. Eigenaren krijgen de subsidie na oplevering van de werkzaamheden uitgekeerd.

Verruiming voorzien

Subsidie voor de verduurzaming van monumenten wordt in Rheden alleen toegekend als er ook onderhouds- of restauratiewerkzaamheden worden uitgevoerd. Momenteel onderzoekt de gemeente hoe monumenten los van een restauratieplan in aanmerking kunnen komen voor een verduurzamingssubsidie. Deze regeling zal als aparte regeling in de subsidieverordening worden opgenomen.

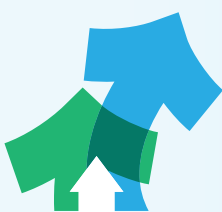
Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Gemakkelijk te implementeren in een bestaand instrument.
- Door de verruiming van een bestaand instrument blijft de werking van het systeem ongewijzigd.
- Stimuleert monumenteigenaren om verduurzaming mee te nemen bij onderhouds- en restauratiewerkzaamheden.

Aandachtspunten

- Subsidie voor verduurzamingsmaatregelen is alleen mogelijk tijdens onderhouds- en restauratiewerkzaamheden.
- Zorg voor goede interne afstemming en communicatie.
- Adviseurs met kennis over verduurzaming kunnen monumenteigenaren adviseren en helpen.

Links

[Subsidieverordening Erfgoed Rheden](#)

[Erfgoednota Rheden Verbindend verleden](#)

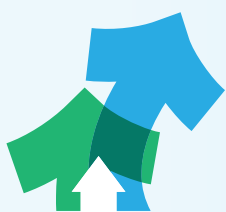
[Erfgoedverordening Rheden](#)

Contact

Afdeling Erfgoed van de gemeente Rheden

E: erfgoed@rheden.nl

T: 026-4976911

Stappenplan

Stap 1

Signaleer de behoefte van eigenaren voor verduurzaming van monumenten vanuit de praktijk en maak deze inzichtelijk.

Stap 2

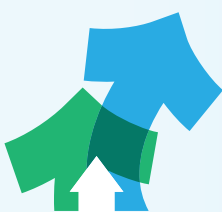
Vertaal de behoefte vanuit de praktijk en onderzoek de mogelijkheden voor nieuwe regelingen. Denk na over de toepasbaarheid en het moment van invoering, bijvoorbeeld tegelijkertijd met een grotere beleidsaanpassing.

Stap 3

Overleg de beoogde regeling en maatregelen met belanghebbenden, zoals wethouders, ambtenaren en de provincie.

Stap 4

Stel de wijziging vast – in dit geval als verruiming van een bestaand instrument tegelijk met een algemene update van de subsidieverordening.

Algemene uitleg

Vergunningvrij koppelen aan een gebiedshandreiking

Een gebiedshandreiking is een beleidsinstrument waarin voor een heel gebied – zoals een complete wijk – kaders en randvoorwaarden worden gegeven. Een gebiedshandreiking geeft vooraf duidelijkheid over onderhouds- en aanpassingsmogelijkheden die (deels) zonder vergunning kunnen worden uitgevoerd en de wijze van uitvoering ervan. In de handreiking staat waarom sommige activiteiten vergunningplichtig zijn en welke vergunning dan nodig is. De handreiking is van belang voor gemeenteambtenaren én voor bewoners. Het beleid is immers gericht op de instandhouding van waardevolle gebouwen terwijl het tegelijkertijd meer (deels vergunningvrije) onderhouds- en aanpassingsmogelijkheden faciliteert.

‘De handreiking biedt duidelijkheid vooraf, vraagt minder papierwerk, minder ingewikkelde procedures en laat meer tijd voor gesprek’

Voorbeeld

Gemeente Zwolle

In Zwolle ligt de Kreckenbuurt, een Post 65-buurt die zich kenmerkt door eenheid in architectuur. Een dakopbouw die een van de bewoners wilde plaatsen paste niet goed in het beeld. De gemeente ging daarom in gesprek met buurtbewoners om te verkennen welke ontwikkelingen, ook op het gebied van duurzaamheid, de ruimtelijke kwaliteit behouden en versterken. De inzichten uit deze gesprekken zijn meegenomen bij het opstellen van de [gebiedshandreiking](#). De samenwerking tussen gemeente en woningeigenaren heeft gezorgd voor draagvlak bij de bewoners.

Belemmeringen

Soms stond regelgeving de invulling van de handreiking in de weg. Zo was het juridisch lastig om het plaatsen van zonnepanelen vergunningvrij te maken voor alle soorten monumenten in het beschermde stadsgezicht, omdat het beleid van de RCE stuurt op vergunningplicht bij het plaatsen van zonnepanelen op rijksmonumenten. Omdat het beleid van de gemeente leidend is heeft Zwolle vanuit duurzaamheidsoogpunt beoogd te stimuleren dat zonnepanelen op monumenten vergunningvrij kunnen worden geplaatst, al dan niet onder voorwaarden die in de handreiking staan beschreven. Bij bijzondere panden kan de RCE gevraagd worden om advies.

Lees verder >

Voorbeeld

Proces

In samenspraak met de buurt zijn 154 woningen aangewezen als gemeentelijk monument en de groenstructuur kreeg het predicaat beeldbepalend. Vervolgens is samen met bewoners onderzocht op welke wijze de panden het beste konden worden onderhouden. Daarop aansluitend is in samenspraak met de buurt het bestemmingsplan verruimd, onder andere voor de toepassing van energiebesparende maatregelen. Hierna is de [gebiedshandreiking](#) voor de Kregenbuurt opgesteld. De handreiking dient als vertaling van [dit beleid](#), met name gericht op de activiteiten die vergunningvrij kunnen worden uitgevoerd. Voorbeeld: 'Het plaatsen van zonnepanelen/-collectoren op platte daken is onder de volgende voorwaarden zonder vergunning mogelijk.'

Duidelijkheid vooraf

Bij monumenten is het soms onduidelijk wat wel en niet mag. De handreiking maakt dat vooraf duidelijk en geeft inzicht waar vergunningvrije mogelijkheden zijn. Het heeft ook financiële voordelen, omdat het mensen behoedt plannen te maken die uiteindelijk niet kunnen worden uitgevoerd. Eigenaren weten vooraf waar ze aan toe zijn – en voor de gemeente scheelt dat veel procedures.

Tip

Zorg voor zoveel mogelijk contact met eigenaren, ook tijdens aanwijzigingsprocedures. Laat collega's ter plaatse komen, ga in gesprek over wat er mogelijk is. Blijf in contact.

Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Gedeelde verantwoordelijkheid: zowel de gemeente als bewoners zijn verantwoordelijk voor naleving van de handreiking.
- Draagvlak creëren door ter plaatse te komen en in gesprek te gaan.
- Duidelijkheid en uniformiteit: de handreiking biedt in één overzicht duidelijkheid over wat wel en niet mag en waar vergunningvrije mogelijkheden zijn.
- Tijdsbesparing: omdat alle informatie in de handreiking is opgenomen vervalt uitzoekwerk. Bewoners kunnen gericht plannen maken en deze met zekerheid uitvoeren als de handreiking wordt gevolgd. Voor zowel gemeente als bewoner scheelt dit procedures.
- Kostenbesparing: de gemeente is minder tijd kwijt aan begeleiding en vergunningprocedures en bespaart hiermee kosten. Bewoners worden behoed voor plannen die niet kunnen worden uitgevoerd en bijkomende procedurekosten.

Aandachtspunten

- Vooraf goed bedenken welke kaders er gesteld worden, als die zijn vastgesteld zijn ze niet meer snel aan te passen.
- De voorbereiding is tijdsintensief.
- Toezicht tijdens de uitvoering is belangrijk.

Links

[Handreiking Krekenbuurt](#)

[Vereniging van eigenaren](#)

[Meer informatie over de handreiking](#)

[Collegebesluit](#)

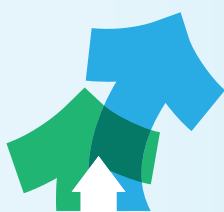
[Bekendmaking nadere regels vergunningvrije werkzaamheden gemeentelijke monumenten Krekenbuurt Zwolle](#)

[Brochure 'Vergunningvrij' van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#)

Contact

Harry Kranenburg, senior beleidsadviseur cultureel erfgoed

E: HL.Kranenburg@zwolle.nl

Stappenplan

Stap 1 Ga het gesprek aan met eigenaren van de woningen om de problematiek onder de aandacht te brengen.

Stap 2 Stem af met het gemeentebestuur, gevolgd door besluitvorming, inclusief te nemen stappen.

Stap 3 Stem besluiten af met de eigenaren.

Stap 4 Zorg voor aanwijzen van panden als gemeentelijk monument, inclusief uitgebreid informatieproces met onder meer een informatiebijeenkomst.

Stap 5 Pas het bestemmingsplan aan.

Stap 6 Nodig eigenaren uit om mee te denken bij het opstellen van de handreiking.

Stap 7 Organiseer bijeenkomsten van een werkgroep met eigenaren en gemeente.

Stap 8 Het college van B en W besluit tot het vaststellen van 'Handreiking voor onderhoud en wijziging woningen in de Krekenbuurt' en de in de handreiking aangegeven werkzaamheden die zonder vergunning mogelijk zijn onder de gestelde voorwaarden (nadere regels op grond van artikel 9, lid 4 Erfgoedverordening 2010 waarvoor vrijstelling van de vergunningplicht, als bedoeld in het tweede lid).

Stap 9 Informeer eigenaren en publiceer de handreiking.

Stap 10 Ontsluit de handreiking via Handreiking Krekenbuurt.

Duurzaamheidsmaatregelen voor monumenten

Met de toenemende wens om monumenten te verduurzamen groeit de vraag naar duidelijke regelgeving. Vaak ontstaan discussies of een activiteit vergunningplichtig is. Verduurzaming van monumenten is en blijft maatwerk. Een handreiking kan duidelijkheid bieden over de mogelijkheden en manieren waarop wijzigingen plaats moeten vinden, zowel voor vergunningplichtige als vergunningvrije activiteiten. Een handreiking met daarin duurzaamheidsmaatregelen voor monumenten biedt duidelijkheid – voor de eigenaar én de gemeente – over de mogelijkheden en de ruimte voor wijzigingen. Zo dient de handreiking als leidraad voor planontwikkeling, planbeoordeling en planuitvoering.

‘Blijf eigenaren informeren en bied ze bewezen maatwerkoplossingen’

Voorbeeld

Gemeente Zwolle

De gemeente Zwolle heeft veel cultuurhistorisch waardevolle bebouwing. Er waren veel interne functiewijzigingen bij monumenten. Zo gingen zolderruimtes bijvoorbeeld dienen als slaapkamer. Tegelijkertijd uitten steeds meer monumenteneigenaren de wens om te verduurzamen. Het aantal aanvragen voor wijzigingen aan het monument, met name aan de kap, groeide de laatste jaren dan ook flink. De gemeente wilde meer onderhouds- en aanpassingsmogelijkheden mogelijk maken, zolang die geen afbreuk doen aan de waarde van het monument.

Proces

De bestaande bestemmingsplannen waren het startpunt voor de zoektocht naar mogelijkheden voor duurzaamheidsingrepen bij monumenten. Omdat de gemeente veel waarde hecht aan haar historische dakenlandschap koos zij ervoor een [handreiking](#) op te stellen die specifiek ingaat op historische daken. Hiervoor is samenwerking gezocht met het lokale Duurzaam Bouwloket.

Lees verder >

Voorbeeld

Behoud controle en contact

De handreiking gaat onder andere in op dakkapellen, zonnepanelen en isolatie. De historische en monumentale waarde van het monument en de kap zijn altijd het uitgangspunt. De handreiking geeft niet specifiek vergunningvrije duurzaamheidsmaatregelen aan, maar geeft zekerheid over de kaders en randvoorwaarden waaraan moet worden voldaan voor de vergunning. De handreiking garandeert een vergunning als de ingreep daaraan voldoet. Zo houdt de gemeente de controle, terwijl de bewoner meer zekerheid krijgt voorafgaand aan de vergunningaanvraag. Door deze regeling blijft ook het contact tussen de gemeente en de aanvrager behouden. Monumentenzorg blijft in gesprek met eigenaren en houdt toezicht, waardoor de uitvoering van plannen vaak goed verloopt.

Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Duidelijkheid en eenduidigheid: De handreiking geeft kaders en randvoorwaarden waaraan moet worden voldaan voor een vergunning en garandeert deze als de ingreep daaraan voldoet.
- Meer mogelijkheden voor verduurzaming: in de handreiking zijn de mogelijkheden voor verduurzaming van monumentale kappen verbreed en verbonden aan kaders en randvoorwaarden.
- Tijdsbesparing: bewoners hoeven niet uit te zoeken aan welke kaders en randvoorwaarden de voorgestelde wijziging dient te voldoen, zij kunnen gericht te werk gaan en de gemeente kan concreet toetsen.

Aandachtspunten

- Energie en duurzaamheid zijn lastige onderwerpen. Soms is niet alles mogelijk wat een eigenaar wil. Probeer altijd duidelijk te onderbouwen waarom iets wel of niet mogelijk is.
- Blijf de handreiking ontwikkelen en bijstellen naar nieuwe technieken en oplossingen.
- Zorg voor controle op de uitvoering bij vergunningvrije ingrepen.

Links

[Handreiking aanpassing historische daken Zwolle, 2017](#)

[Besluitenlijst college van Burgemeester en Wethouders – handreiking
aanpassing historische daken, 2017](#)

Contact

Harry Kranenborg, senior beleidsadviseur cultureel erfgoed

E: HL.Kranenborg@zwolle.nl

Stappenplan

Stap 1

Inventariseren van de behoefte

Stap 2

Brainstorm organiseren over de opzet en inhoud van de handreiking

Stap 3

Opstellen van de handreiking

Stap 4

Vaststellen handreiking door het college van burgemeester en wethouders

Stap 5

Publicatie van de handreiking

Uitvoeringsrichtlijnen

(ook vergunningvrije activiteiten)

Eigenaren van monumenten die aan de slag willen met onderhoud, restauratie of verduurzaming van hun gebouw, krijgen vaak te maken met complexe regelgeving en verschillende afdelingen. Uitvoeringsrichtlijnen kunnen monumenteigenaren vooraf duidelijkheid bieden over wat wel en niet mag. In de richtlijnen kan rekening worden gehouden met wettelijke eisen op het gebied van duurzaamheid.

‘De Uitvoeringsrichtlijnen Monumentenzorg Delft (UMD) zijn de basis voor gesprek’

Voorbeeld

Gemeente Delft

De gemeente Delft heeft uitvoeringsrichtlijnen voor monumenten opgesteld: [de Uitvoeringsrichtlijnen Monumentenzorg Delft \(UMD\)](#). De UMD bevat richtlijnen voor het behoud van de technische en monumentale kwaliteiten van beschermde gebouwen bij restauratie. De richtlijnen zijn bedoeld als leidraad voor planontwikkeling, planbeoordeling en uitvoering. Het is geen complete restauratiehandleiding maar een leidraad voor veelvoorkomende praktijkgevallen, onder andere geschreven voor aannemers en monumenteneigenaren. De communicatie wordt hiermee eenvoudiger omdat iedereen over dezelfde informatie beschikt.

Proces

De gemeente Delft stelde de richtlijnen op omdat monumenteigenaren weinig kennis bleken te hebben over verduurzaming terwijl concrete informatie over technische aspecten voor restauraties en verbeteringen bij monumenten nauwelijks voorhanden was. De gemeente wil dat monumenten goed onderhouden worden en dat er verduurzamingsmaatregelen genomen mogen worden, maar deze mogen geen schade toebrengen aan het monument. In de uitvoeringsrichtlijnen is daarom expliciet aandacht voor duurzaamheidsmaatregelen. Bij vragen over verduurzaming wil de gemeente graag in gesprek, maar kan zij nu eerst op de richtlijnen wijzen. De richtlijnen vormen dan ook het kader voor het gesprek waarmee de haalbaarheid van een plan vooraf duidelijk wordt.

Lees verder >

Voorbeeld

Regelgeving

In de uitvoeringsrichtlijnen worden de regels uit het Besluit omgevingsrecht (Bor) voor vergunningplichtige activiteiten bij monumenten toegelicht. Daarnaast is er gemeentelijk beleid van toepassing bij het verbouwen van een pand, zoals de eisen die zijn opgenomen in de welstandsnota en de erfgoedverordening. De UMD geeft per onderdeel aan met welke regelgeving en welk beleid de aanvrager rekening moet houden bij het wijzigen van een monument of een pand in een beschermd gezicht. Bij diverse aanpassingen kan de vergunningprocedure worden overgeslagen indien wordt voldaan aan de uitvoeringsrichtlijnen. Dan volstaat ambtelijke toetsing.

Geveltypologie leidraad Amsterdam

De gemeente Amsterdam hanteert een soortgelijk instrument, alleen is de leidraad ontwikkeld voor een ander schaalniveau. De geveltypologie bepaalt welke duurzaamheidsmaatregelen het meest passend zijn, waardoor de leidraad op grote gebieden toepasbaar is en corporaties in staat stelt om bouwmaterialen en werkzaamheden grootschalig in te kopen.

Tip

Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM) heeft [richtlijnen voor toezicht opgesteld, met name voor onderhoud](#). ERM heeft ook een standaardtekst gepubliceerd die gemeenten makkelijk kunnen gebruiken.

Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Tijdwinst: de vergunningprocedure wordt in sommige gevallen overgeslagen, ambtelijke toetsing volstaat dan.
- Duidelijke communicatie vanwege uniforme werkwijze.
- Efficiënt werken: mensen weten je te vinden als het écht nodig is. Er is veel vertrouwen bij de initiatiefnemers.

Aandachtspunten

- Interpretatie: initiatiefnemers vatten regels soms anders op dan ze zijn bedoeld. Als zij geen contact opnemen komt de gemeente er vaak pas achter dat er werkzaamheden plaatsvinden als de initiatiefnemer al bezig is.
- Informatie over verduurzaming: met zoveel nieuwe ontwikkelingen en vragen blijft het nodig om kennis te delen en daarover in gesprek te gaan. De richtlijnen vangen niet alle innovaties die gaande zijn. Juist als het om verduurzaming gaat is vaak extra begeleiding nodig.
- Politiek draagvlak: hoewel deze regels het makkelijker maken voor eigenaren vraagt dit politiek wel wat uitleg, wees daarop voorbereid.

Links

[Uitvoeringsrichtlijnen Monumenten Delft \(hoofdstuk 5\)](#)

[Brochure van de Rijksdienst van het Cultureel Erfgoed over uitvoeringsrichtlijnen](#)

[Overzicht van bestaande richtlijnen van Stichting Erkende Restauratiekwaliteit](#)

Contact

E: monumenten@delft.nl

Stappenplan

Stap 1

Inventariseer de bestaande technische richtlijnen en de actuele wetgeving.
Zie bijvoorbeeld [website Monumententoezicht](#).

Stap 2

Inventariseer veelvoorkomende vragen bij eigenaren van monumenten.

Stap 3

Stem een voorstel voor een proces en een advies af voor de verschillende ingrepen en stem dit af met de monumentencommissie en/of andere deskundige adviseurs.

Stap 4

Stem het voorstel af met collega's van vergunningverlening en bouwtoezicht.

Stap 5

Leg het beleid uit aan het college van B en W en laat de uitvoeringsrichtlijnen vaststellen.

Algemene uitleg

Sneltoetscriteria zonnepanelen

De plaatsing van zonnepanelen op monumenten is vaak gebonden aan uitgebreide regelgeving. Meerdere gemeenten hebben sneltoetscriteria voor zonnepanelen ontwikkeld om hierover vooraf duidelijkheid te geven aan monumenteneigenaren. Deze sneltoetscriteria vormen het kader en de randvoorwaarden voor het plaatsen van zonnepanelen en zijn opgenomen in de welstandsnota. Door sneltoetscriteria op te stellen voor het plaatsen van zonnepanelen, kunnen veelvoorkomende ingrepen eenvoudig worden getoetst.

‘De gemeente heeft duidelijke regels én maakt duidelijk dat het doel is dat je zonnepanelen zo min mogelijk ziet. Zo begrijpen mensen de gevoeligheden’

Voorbeeld

Gemeente Delft

De gemeente Delft heeft [sneltoetscriteria](#) opgesteld voor de plaatsing van zonnepanelen in het beschermde stadsgezicht. Omdat de binnenstad van Delft architectonisch en visueel gezien een eenheid is, is ervoor gekozen om de criteria voor het gehele beschermde stadsgezicht te laten gelden. De instandhouding van het beeld van het dakenlandschap was het uitgangspunt voor de sneltoetscriteria, waarbij geen onderscheid is gemaakt tussen beschermde en onbeschermde gebouwen.

Proces

De sneltoetscriteria zijn onderdeel van het welstandsbeleid en zijn in het hele beschermde stadsgezicht van toepassing. Het idee achter de sneltoetscriteria is om eenvoudige regels te maken waarin beschreven wordt op welke manier mensen zonnepanelen kunnen plaatsen. Met een aantal simpele regels wordt uitgelegd hoe zonnepanelen juist geplaatst kunnen worden. Tevens kunnen mensen nu snel uitzoeken of ze een vergunning moeten aanvragen en dus legeskosten moeten betalen. Het beleid van de RCE stuurt op vergunningplicht bij rijksmonumenten, maar bij een pand in het beschermd stadsgezicht handhaaft de gemeente deze vergunningplicht niet zolang voldaan wordt aan de sneltoetscriteria. Voor de gemeente weegt de eenheid in het dakenlandschap zwaarder dan het beleid voor individuele gebouwen en hun status, zoals rijksmonumenten.

Lees verder >

Voorbeeld

Richtlijnen

De [sneltoetscriteria](#) zijn zo opgesteld dat de zonnepanelen (bijna) niet zichtbaar zijn vanuit de openbare ruimte. De criteria bevatten algemene eisen voor zowel schuine als platte daken. In een toelichting wordt de aanbevolen vorm en kleurstelling van de zonnepanelen besproken. Bij twijfel over de juiste toepassing van zonnepanelen of in het geval van afwijkende situaties wordt een beroep gedaan op de Adviescommissie voor Omgevingskwaliteit. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de initiatiefnemer.

Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Tijdwinst: vooraf is duidelijk wat wel en niet mag. De vergunningprocedure wordt via dit instrument omzeild.
- Kostenbesparing voor monumenteneigenaren: geen leges.

Aandachtspunten

- De verantwoordelijkheid om regels na te leven ligt bij de initiatiefnemer. Als een voorstel niet voldoet kan de gemeente besluiten te handhaven.
- Houd de regels eenvoudig. Het kost veel om regels eenvoudig te maken, dat wijst de praktijk uit (dit is de tweede versie van het beleid).

Juridisch

Link

[Sneltoetscriteria zonnepanelen in het beschermd stadsgezicht Delft, 2021](#)

Contact

E: monumenten@delft.nl

Stappenplan

Stap 1

Inventariseer de bestaande landelijke en lokale regelgeving voor zonnepanelen en het vigerende ruimtelijke kwaliteitsbeleid.

Stap 2

Inventariseer de monumentale waarde van het dakenlandschap en de zichtbaarheid van de daken.

Stap 3

Maak regels voor afmetingen en plaatsing van panelen op het dakenlandschap.

Stap 4

Stem de regels af met de gemeentelijke organisatie en de adviescommissie voor omgevingskwaliteit en/of welstand en monumenten.

Stap 5

Laat de regels vaststellen door de gemeenteraad als onderdeel van het welstandsbeleid en communiceer dit naar de bewoners.

Algemene uitleg

Zonnepanelen in welstandsnota

Diverse gemeenten hebben de mogelijkheden voor het plaatsen van zonnepanelen opgenomen in hun welstandsnota. De welstandsnota geeft criteria voor de plaatsing van zonnepanelen op monumenten. Met dit beleidsinstrument blijft het plaatsen van zonnepanelen vergunningplichtig. De onafhankelijke adviescommissie voor monumenten en/of welstand, en in sommige gevallen de afdeling ruimtelijke ontwikkeling, toetst aanvragen aan de hand van de welstandsnota en adviseert de gemeente of een vergunning kan worden verleend. Dit instrument verschaft duidelijkheid aan de initiatiefnemer en de gemeente. Tegelijkertijd blijft door het advies van de commissie de controle bij de gemeente en blijft maatwerk mogelijk.

Tip

Historische verenigingen en duurzaamheidsactiegroepen zijn nuttig. Neem hen mee in de planvorming en zorg dat ze achter je staan.

Voorbeeld

Gemeente Leiden

De gemeente Leiden kreeg steeds meer vragen over het plaatsen van zonnepanelen op monumenten. Initiatiefnemers hadden behoefte aan informatie en duidelijkheid over de mogelijkheden voor zonnepanelen en vonden de mogelijkheden vaak te beperkt. De gemeenteraad gaf de opdracht om de mogelijkheden voor zonnepanelen op historische gebouwen te vergroten en dit duidelijk te verbeelden.

Proces

Leiden verruimde de mogelijkheden voor het plaatsen van zonnepanelen in de twee beschermde stadsgezichten. Dit deed de gemeente door de [welstandsnota](#) te updaten en hier toetsingscriteria voor zonnepanelen in op te nemen en een [digitale kaart](#) te maken waarop de mogelijkheden met kleuren zijn aangegeven. De wijziging van de welstandsnota – met onder meer het opnemen van toetsingscriteria voor zonnepanelen – en de ontwikkeling van de kaart zijn het resultaat van lessen uit goede en slechte ervaringen uit het verleden.

Lees verder >

Voorbeeld

Beleidsherziening

Het doel van de beleidsherziening is tweeledig. De update van de welstandsnota moest leiden tot duidelijke richtlijnen voor het plaatsen van zonnepanelen, en de digitale kaart moest initiatiefnemers een handzaam overzicht bieden van de richtlijnen. Initiatiefnemers kunnen opzoeken welk regime op hun adres geldt – het beleid kan per straat verschillen. Dit beleid zorgt ervoor dat de regels zo ruim mogelijk kunnen zijn, terwijl de gemeente zo goed mogelijke bescherming biedt waar nodig.

Regelsets

Er zijn drie regelsets gemaakt voor drie type gebieden. In zone één (hoge historische waarde) mogen geen zonnepanelen op schuine daken in het zicht worden geplaatst. In zone twee (beperkte historische waarde) mogen zonnepanelen worden aangebracht op schuine dakvlakken die zichtbaar zijn vanaf de openbare ruimte, mits de plaatsing aan een aantal voorwaarden voldoet. In zone drie mogen zonnepanelen op alle dakvlakken worden geplaatst. De voorwaarden blijven hier beperkt tot de hoogte die de panelen boven het dakvlak mogen uitsteken. De koppeling van welstandsregels aan een kaart heeft als voordeel dat mensen in één oogopslag kunnen zien wat er op hun adres mogelijk is en wat de regels zijn. De regels voor de overige daken zijn centraal geregeld.

Het werken met welstandszones komt vaker voor. De gemeente Rhenen heeft een kaart met twee welstandszones gemaakt en de gemeente Delft werkt ook met welstandsgebieden.

Voordelen en aandachtspunten

Voordelen

- Meer mogelijkheden: de welstandsnota is geüpdatet en de mogelijkheden voor zonnepanelen zijn verruimd.
- Duidelijkheid: het is snel zichtbaar wat wel en niet mag.
- Tijdswinst: door de richtlijnen kan gericht te werk worden gegaan. De aanvrager kan voorbereid een aanvraag indienen, die snel getoetst kan worden aan de nota.

Aandachtspunt

- Stem vooraf de wensen van de verschillende belanghebbenden af.

Links

[Omgevingsvergunningen Leiden](#) (kopje welstandsnota)

[Kaart zonnepanelen Leiden](#)

[Informatie over verduurzaming Erfgoed Leiden](#)

[Welstandsnota gemeente Leiden](#) (hoofdstuk 7)

Contact

E: info@erfgoedleiden.nl

T: 071-516 5355

Stappenplan

Stap 1 De raad vraagt om de welstandsnota te updaten en duidelijk te verbeelden.

Stap 2 Richt een werkgroep op.

Stap 3 Verzamel ideeën en voorbeelden, ook van andere gemeenten.

Stap 4 Schrijf een concepttekst.

Stap 5 Bespreek de concepttekst met de wethouder.

Stap 6 Maak een principekaart.

Stap 7 Organiseer een participatietraject met verenigingen en werkgroepen duurzaamheid.

Stap 8 Werk de criteria en de kaart uit.

Colofon

Dit is een uitgave van de Duurzaam Erfgoed Routekaart.

De gereedschapskist is in opdracht van de Duurzaam Erfgoed Routekaart door MOOI Noord-Holland ontwikkeld.

Projectleiding

MOOI Noord-Holland | Rosanne Bruinsma

Onderzoek en tekst

MOOI Noord-Holland | Dorine van Hoogstraten

MOOI Noord-Holland | Bo Jonk

MOOI Noord-Holland | Anna Koudijs

MOOI Noord-Holland | Romy Schuit

MOOI Noord-Holland | Renee Stroomer

Eindredactie

MettTaal | Maarten Ettema

Vormgeving

IAAY | Merijn Groenhart

Alkmaar

Mei 2021

